

Short Reports

КРАТКИЕ СООБЩЕНИЯ

Қысқаша хабарламалар

RAPTORS' SPECIES COMPOSITION IN THE BUZULUK PINE FOREST (ORENBURG AND SAMARA REGIONS, RUSSIA) BASED ON OBSERVATIONS IN THE PAST AND PRESENT

Barbazyuk E.V., Velmovsky P.V. (Steppe Institute, Ural Branch of the Russian Academy of Sciences, Orenburg, Russia)

Contact:

Evgeniy Barbazyuk
argentatus99@yandex.ru

Pavel Velmovsky
velmovskiy@gmail.com

Recommended citation: Barbazyuk E.V., Velmovsky P.V. Raptors' Species Composition in the Buzuluk Pine Forest (Orenburg and Samara Regions, Russia) Based on Observations in the Past and Present. – Raptors Conservation. 2023. S2: 482–486. DOI: 10.19074/1814-8654-2023-2-482-486 URL: <http://rrrcn.ru/en/archives/35249>

Buzuluk pine forest is a unique pine massif with a total area of 111,118 hectares, which is located entirely in the steppe biome on the border of the Orenburg and Samara regions, in the southeastern part of the Russian Plain. This report provides some information about threatened and endangered raptors of the Buzuluk pine forest for a relatively long period of time. It uses data by scientist and ornithologist E.P. Knorre collected between 1928 and 1941, present time observations carried out since 2000 to the present, and published data by other researchers who have visited Buzuluk pine forest starting from the beginning of the 21st century.

Most observations by E.P. Knorre were associated with the Pine Barrens Experimental Forestry in the Orenburg region, where "Buzuluk pine forest" Nature Reserve (10,503 hectares) existed at the time. In his unpublished monumental report "Qualitative inventory of birds and animals of the Buzuluk Pine Forest State Nature Reserve", discovered in the archive of the current "Buzuluk Pine Forest" National Park relatively recently, E.P. Knorre listed the following raptor species found in Buzuluk Pine Forest:

Common Kestrel *Falco tinnunculus* (breeding)
Red-Footed Falcon *Falco vespertinus* (breeding)
Eurasian hobby *Falco subbuteo* (breeding)

Saker Falcon *Falco cherrug* (breeding)
Osprey *Pandion haliaetus* (highly likely breeding)
European Honey-Buzzard *Pernis apivorus* (breeding)
Black Kite *Milvus migrans* (breeding)
White-Tailed Sea-Eagle *Haliaeetus albicilla* (breeding)
Short-Toed Snake-Eagle *Circaetus gallicus* (breeding)
Western Marsh-Harrier *Circus aeruginosus* (breeding)
Pallid Harrier *Circus macrourus* (breeding)
Eurasian Sparrowhawk *Accipiter nisus* (breeding)
Northern Goshawk *Accipiter gentilis* (breeding)
Eurasian Buzzard *Buteo buteo* (breeding)
Rough-Legged Buzzard *Buteo lagopus* (wintering)
Greater Spotted Eagle *Aquila clanga* (breeding)
Eastern Imperial Eagle *Aquila heliaca* (breeding)
Golden Eagle *Aquila chrysaetos* (breeding)
Eurasian Scops Owl *Otus scops* (breeding)
Eurasian Eagle Owl *Bubo bubo* (breeding)
Tawny Owl *Strix aluco* (breeding)
Ural Owl *Strix uralensis* (breeding)
Little Owl *Athene noctua* (common in autumn, the status is unclear)

Northern Long-Eared Owl *Asio otus*
(breeding)

Short-Eared Owl *Asio flammeus* (breeding)

Since the beginning of the 21st century, occurrence of most raptor species listed in report by E.P. Knorre was confirmed in the modern period of observations in Buzuluk Pine Forest. Nevertheless, such raptor species as Common Kestrel, Red-Footed Falcon, Saker Falcon, Osprey, Short-Toed Snake-Eagle, and Pallid Harrier were not recorded. Western Marsh-Harrier that once bred here was not found on the internal water lakes and swamps of the Buzuluk Pine Forest. As for the *Strigiformes*, Tawny Owl, Ural Owl and Northern Long-Eared Owl were recorded more frequently today. The previously breeding Eurasian Scops-Owl and Short-Eared Owl in the inner sections of the pine forest were not recently found here. Present-day breeding of Eurasian Eagle Owl requires additional confirmation. The finds of Little Owl, included in the Knorre's report as autumn migrant, have not been confirmed yet. At the same time, new raptor species have been registered in the Buzuluk Pine Forest. These include Peregrine Falcon (*Falco peregrinus*; single individual was observed in summer: Barabashin, 2001), Hen Harrier (*Circus cyaneus*; a pair of birds in May: our

data), Montagu's Harrier (*Circus pygargus*; single bird in May: our data), Levant Sparrowhawk (*Accipiter brevipes*; single bird in May: Morozov, Kornev, 2009).

According to our observations, the well-being of such species as Greater Spotted Eagle, White-Tailed eagle, Golden Eagle, Short-Eared Owl, Western Marsh-Harrier, Montagu's Harrier was influenced by the ongoing climate warming in the Buzuluk Pine Forest area, which was evident from raising average annual air temperatures and decreasing precipitation. According to observations by E.P. Knorre, another serious limiting factor in the past was transformation of the forest under the influence of extensive fires and uncontrolled logging of trees. Logging and fires in pre-Soviet times led to appearance of huge empty spaces, which were then penetrated by steppe vegetation from adjacent steppe areas. Steppe formation was responsible for the appearance of such species as Common Kestrel, Red-Footed Falcon, Pallid Harrier, Eastern Imperial Eagle across inner forest areas for some time. In the 1950s, the mass pine tree plantings and increased fire control led to restoration of the forest integrity and at the same time to disappearance of Common Kestrel, Red-Footed Falcon, Pallid Harrier, relocation of breeding pairs of Eastern Imperial Eagle to outer rims of the forest.

ВИДОВОЙ СОСТАВ ХИЩНЫХ ПТИЦ БУЗУЛУКСКОГО БОРА (ОРЕНБУРГСКАЯ И САМАРСКАЯ ОБЛАСТИ, РОССИЯ) ПО РЕЗУЛЬТАТАМ НАБЛЮДЕНИЙ В ПРОШЛОМ И НАСТОЯЩЕМ

Барбазюк Е.В., Вельмовский П.В. (Институт степи Уральского отделения РАН,
Оренбург, Россия)

Контакт:
Евгений Барбазюк
argentatus99@yandex.ru

Павел Вельмовский
velmovskiy@gmail.com

Рекомендуемая цитата: Барбазюк Е.В., Вельмовский П.В. Видовой состав хищных птиц Бузулукского бора (Оренбургская и Самарская области, Россия) по результатам наблюдений в прошлом и настоящем. – Пернатые хищники и их охрана. 2023. Спецвып. 2. С. 482–486. DOI: 10.19074/1814-8654-2023-2-482-486 URL: <http://rrrcn.ru/ru/archives/35249>

Бузулукский бор – это уникальный основной массив общей площадью 111 118 га, который находится целиком в степи на границе Оренбургской и Самарской областей, в юго-восточной части Русской равнины. В настоящем сообщении представлены сведения о редких хищных птицах Бузулукского бора за относительно продолжительный отрезок времени. В сообщении

приводятся данные учёного и орнитолога Е.П. Кнорре с 1928 по 1941 гг., современные данные собственных полевых наблюдений, проводимых с 2000-го года и по настоящее время, а также опубликованная информация других исследователей, посещавших Бузулукский бор с начала XXI века (Красная книга Оренбургской области, 2019).

Большинство наблюдений Е.П. Кнорре связано с Боровым Опытным лесничеством Оренбургской области, где в своё время находился заповедник «Бузулукский бор» (10 503 га). Е.П. Кнорре в своем неопубликованном капитальном отчете «Качественная инвентаризация птиц и зверей госзаповедника «Бузулукский бор»» (Качественная инвентаризация птиц..., 1928–1941), обнаруженном в архиве национального парка «Бузулукский бор» сравнительно недавно, зарегистрировал следующие виды хищных птиц на территории Бузулукского бора.

Обыкновенная пустельга
Falco tinnunculus (гнездится)
Кобчик *Falco vespertinus* (гнездится)
Чеглок *Falco subbuteo* (гнездится)
Балобан *Falco cherrug* (гнездится)
Скопа *Pandion haliaetus* (с высокой вероятностью гнездится)
Осоед *Pernis apivorus* (гнездится)
Черный коршун *Milvus migrans* (гнездится)
Орлан-белохвост *Haliaeetus albicilla* (гнездится)
Змеяда *Circaetus gallicus* (гнездится)
Болотный лунь *Circus aeruginosus* (гнездится)
Степной лунь *Circus macrourus* (гнездится)
Перепелятник *Accipiter nisus* (гнездится)
Тетеревятник *Accipiter gentilis* (гнездится)
Обыкновенный канюк *Buteo buteo* (гнездится)
Зимняк *Buteo lagopus* (зимует)
Большой подорлик *Aquila clanga* (гнездится)
Могильник *Aquila heliaca* (гнездится)
Беркут *Aquila chrysaetos* (гнездится)
Сплюшка *Otus scops* (гнездится)
Филин *Bubo bubo* (гнездится)
Серая неясыть *Strix aluco* (гнездится)
Длиннохвостая неясыть *Strix uralensis* (гнездится)
Домовый сыч *Athene noctua* (обычен осенью, статус пребывания неясен)
Ушастая сова *Asio otus* (гнездится)
Болотная сова *Asio flammeus* (гнездится)

В современный период наблюдений, с начала XXI века, в Бузулукском бору удалось подтвердить присутствие большинства видов хищных птиц из отчета Е.П. Кнорре. Тем не менее, не встречены такие виды

дневных хищников, как обыкновенная пустельга, кобчик, балобан, скопа, змеяда, степной лунь. На внутренних водоёмах Бузулукского бора не отмечен некогда гнездившийся здесь болотный лунь. Из *Strigiformes* наиболее заметны сегодня серая и уральская неясыти, а также ушастая сова. Гнездившиеся ранее сплюшка и болотная сова в глубине бора в настоящее время здесь не встречены. Современное гнездование филина требует дополнительного подтверждения. Не обнаружен и встречавшийся ранее осенью, согласно отчету Е.П. Кнорре, домовый сыч. Вместе с тем в Бузулукском бору зарегистрированы новые виды хищных птиц. К ним относятся сапсан (*Falco peregrinus*) (встречен летом: Барабашин, 2001), полевой лунь (*Circus cyaneus*) (пара птиц в мае: наши данные), луговой лунь (*Circus pygargus*) (одиночка в мае: наши данные), европейский тювик (*Accipiter brevipes*) (одиночка в мае: Морозов, Корнев, 2009).

На состояние таких видов, как большой подорлик, орлан-белохвост, беркут, болотная сова, болотный лунь, луговой лунь по нашим наблюдениям оказывает влияние продолжающаяся аридизация климата в Бузулукском бору, которая проявляется в росте среднегодовых температур воздуха и снижении количества осадков. По наблюдениям Е.П. Кнорре, еще одним серьезным лимитирующим фактором в прошлом была трансформация леса под влиянием обширных пожаров и бесконтрольных рубок деревьев. Рубки и пожары в досоветское время приводили к появлению огромных пустых пространств, куда затем проникала степная растительность из сопредельных степных территорий. Именно с процессами остепнения связано появление на какое-то время во внутренних частях Бузулукского бора таких видов, как обыкновенная пустельга, кобчик, степной лунь, могильник. В 1950-х гг. массовая посадка сосновых насаждений и усилившийся контроль за пожарами привёл к восстановлению целостности леса, а вместе с этим и к исчезновению обыкновенной пустельги, кобчика, степного луня, перемещению гнездящихся пар могильников к окраинам бора.

Литература / References

Барабашин Т.О. Находки редких видов птиц в Бузулукском бору. – Материалы к распространению птиц на Урале, в Приуралье и Западной Сибири. Сборник статей и кратких сообщений / Отв. ред. В.К. Рябицев. Вып. 6. Екатеринбург: изд-во «Екатеринбург», 2001. С. 15–16. [Barabashin T.O. Records of rare species of birds in Buzuluk Pine-forest. – Materials on the bird distributions in the Urals, Priuralye and Western Siberia. Collection of articles and short reports / V.K. Ryabitsev (Ed.). Vol. 6. Yekaterinburg, 2001: 15–16. (in Russian).] URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/nahodki-redkih-vidov-ptits-v-buzulukskom-boru> Дата обращения: 01.09.2023.

Качественная инвентаризация птиц и зверей госзаповедника «Бузулукский бор» (неопубл. рукопись). – Материалы по орнитофауне Бузулукского заповедника. / Колтубановский, 1928–1941, папка № 21. Кнорре Е.П. Листы 31–94. [Qualitative inventory of birds and animals of the Buzuluk Pine Forest State Reserve (unpublished manuscript). Materials on ornithofauna of the

Buzuluk Nature Reserve. / Koltubanovsky, 1928–1941, folder No. 21. Knorre E.P. Sheets 31–94. (in Russian).]

Красная книга Оренбургской области: редкие и находящиеся под угрозой исчезновения виды животных, растений и грибов. / Отв. ред. В.С. Белов. Воронеж: ООО «Мир», 2019. 488 с. [The Red Data Book of the Orenburg Region: threatened and endangered species of animals, plants and fungi. / V.S. Belov (Ed.). Voronezh, 2019: 1–488 (In Russian).] URL: http://orensteppe.org/sites/default/files/krasnaya_kniga_orenburgskoy_oblasti.pdf Дата обращения: 01.09.2023.

Морозов В.В., Корнев С.В. Орнитологические находки на западе Оренбуржья. – Русский орнитологический журнал. 2009. Т. 18, Экспресс-выпуск 528. С. 2069–2081. [Morozov V.V., Kornev S.V. Ornithological finds in the west of Orenburg region. The Russian Journal of Ornithology. 2009. 18(528): 2069–2081. (In Russian).] URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ornitologicheskie-nahodki-na-zapade-orenburzhy> Дата обращения: 01.09.2023.

БҰРЫНҒЫ ЖӘНЕ ҚАЗІРГІ КЕЗДЕГІ БАҚЫЛАУЛАР НЕГІЗІНДЕ БУЗУЛУК ОРМАНЫНДАҒЫ (ОРЫНБОР ЖӘНЕ САМАРА ОБЛЫСТАРЫ, РЕСЕЙ) ЖЫРТҚЫШ ҚҰСТАРДЫҢ ТҮРЛІК ҚҰРАМЫ

Барбазюк Е.В., Вельмовский П.В. (Ресей ғылым академиясының Орал бөлімінің дала институты, Оренбург, Ресей)

Контакт:

Евгений Барбазюк
argentatus99@yandex.ru

Павел Вельмовский
velmovskiy@gmail.com

Ұсынылатын дәйексөз: Барбазюк Е.В., Вельмовский П.В. Бұрынғы және қазіргі кездегі бақылаулар негізінде Бузулук орманындағы (Орынбор және Самара облыстары, Ресей) жыртқыш құстардың түрлік құрамы. – Пернатые хищники и их охрана. 2023. Спецвып. 2. С. 482–486. DOI: 10.19074/1814-8654-2023-2-482-486 URL: <http://trrcn.ru/ru/archives/35249>

Бузулук орманы – Орынбор және Самара облыстарының шекарасында, Ресей жазығының оңтүстік-шығыс бөлігінде толығымен далада орналасқан жалпы ауданы 111 118 га ерекше қарағайлы орман алқабы. Бұл есеп салыстырмалы түрде ұзақ уақыт бойы Бузулук орманының сирек кездесетін жыртқыш құстары туралы ақпаратты ұсынады. Хабарламада ғалым және орнитолог Е.П. Кнорре 1928 жылдан 1941 жылға дейін, 2000 жылдан қазіргі уақытқа дейін жүргізілген өз далалық бақылауларымыздың заманауи деректері, сондай-ақ ХХІ ғасырдың басынан бері Бузулук орманына барған басқа зерттеушілердің жарыққа шыққан мәліметтері (Орын-

бор облысының Қызыл кітабы, 2019) берілген.

Е.П. Кнорре бақылауларының көпшілігі бір кездері «Бузулук орман алқабы» қорығы орналасқан (10503 га) Орынбор облысының Боровое-Опытный орман шаруашылығы ауданымен байланысты. Е.П. Кнорре өзінің жарияланбаған «Бузулук орман алқабы» мемлекеттік қорығының құстары мен жануарларының сапалық түгендеу» (Качественная инвентаризация птиц..., 1928–1941), күрделі баяндамасында «Бузулук орман алқабы» ұлттық паркінің мұрағатында салыстырмалы түрде жақында табылған, Бузулук орман алқабы аумағында жыртқыш құстардың келесі түрлері бар:

Кәдімгі күйкентай *Falco tinnunculus* (вя салады)
 Бөктергі *Falco vespertinus* (вя салады)
 Жағалтай *Falco subbuteo* (вя салады)
 Ителгі *Falco cherrug* (вя салады)
 Балықшы түйғын *Pandion haliaetus* (вя салу ықтималдығы жоғары)
 Аражегіш *Pernis apivorus* (вя салады)
 Қара кезкүйрық *Milvus migrans* (вя салады)
 Ақкүйрық субвүркіт *Haliaeetus albicilla* (вя салады)
 Жыланшы қыран *Circaetus gallicus* (вя салады)
 Саз құладыны *Circus aeruginosus* (вя салады)
 Дала құладыны *Circus macrourus* (вя салады)
 Қырғи *Accipiter nisus* (вя салады)
 Түйғын *Accipiter gentilis* (вя салады)
 Ақсары *Buteo buteo* (қыстайды)
 Айқанат тілеміш *Buteo lagopus* (қыстайды)
 Шанқылдақ қыран *Aquila clanga* (вя салады)
 Қаракүс *Aquila heliaca* (вя салады)
 Бүркіт *Aquila chrysaetos* (вя салады)
 Маубас жапалақша *Otus scops* (вя салады)
 Үкі *Bubo bubo* (вя салады)
 Сүр жапалақ *Strix aluco* (вя салады)
 Кезкүйрықты жапалақ *Strix uralensis* (вя салады)
 Байғызша *Athene noctua* (күзде жиі кездеседі, түрғылықтылығы түсініксіз)
 Құлақты жапалақ *Asio otus* (вя салады)
 Саз жапалағы *Asio flammeus* (вя салады)

Қазіргі бақылау кезеңінде, ХХІ ғасырдың басынан бастап Бузулук орман алқабында Е.П. Кнорренін есеп баяндамасынан жыртқыш құстардың көптеген түрлерінің болуын растауға болады. Бірақ күндізгі жыртқыштардың кәдімгі күйкентай, бөктергі,

ителгі, балықшы түйғын, жыланшы қыран, дала құладыны сияқты түрлері кездеспеген. Бір кездері мұнда вя салған батпақты құладын Бузулук орман алқабының ішкі су қоймаларында тіркелмеген. *Strigiformes*-дін ішінен бүгінгі таңда ен көзге түсетіні сүр және орал жапалақтары, сондай-ақ үзын құлақты жапалақ. Бұрын орманның қойнауында маубас жапалақша мен саз жапалағы қазір мұнда кездеспейді. Үкінің қазіргі вя салуы қосымша растауды қажет етеді. Байғыздың бұрынғы күзде кездескені де табылмады, деп хабарлайды Е.П. Кнорре. Сонымен бірге Бузулук орман алқабында жыртқыш құстардың жана түрлері тіркелді. Олар: лашын *Falco peregrinus* (жазда кездескен: Барабашин, 2001), түз құладыны *Circus cyaneus* (мамырдағы құстар жүйе: біздің деректер), шалғын құладыны *Circus pygargus* (мамырдағы жалғыз бас құс: біздің деректер), еуропалық мықи *Accipiter brevipes* (Мамырдағы жалғыз бас құс: Морозов, Корнев, 2009).

Біздің бақылауларымыз бойынша үлкен шанқылдақ қыран, ақкүйрық субвүркіт, бүркіт, саз жапалағы, батпақты құладыны, шалғын құладыны сияқты түрлердің күйіне Бузулук орманында орташа жылдық ауа температурасының жоғарылауында және жауын-шашынның азаюында болып жатқан климаттық аридизация әсер етеді. Е.Р. Кнорее бақылауларына сәйкес, өткен уақытта тағы бір маңызды шектеуші фактор орманның кен ауқымды өрттің әсерінен өзгеруі және ағаштардың бақылаусыз кесілуі болды.

Кенес дәуіріне дейінгі кезеңде ағаш кесу мен өрттер үлкен бос кеністіктердің пайда болуына әкеліп соқты, оған дала өсімдіктері іргелес дала аумақтарынан еніп кетті. Дәл біраз уақыттан бері Бузулук орманы алқабының ішкі бөліктерінде кәдімгі күйкентай, бөктергі, дала құладыны, қаракүс сияқты түрлердің пайда болуы дала процесстерімен байланысты. 1950 жылдары Қарағай екпелерін жаппай отырғызу және өртке қарсы бақылауды күшейту орманның тұтастығын қалпына келтіруге, сонымен бірге кәдімгі күйкентай, бөктергі, дала құладының жойылып кетуіне әкелді және қаракүстардың вя салатын жүйелері орманның шеттеріне қарай көшіп кетті.

Juvenile Imperial Eagle.
 Photo by I. Karyakin.

Молодой орёл-могильник. Фото И. Карякина.

Жасан қарақұс.

И. Карякиннің фотосы.

